

Recenzijos / Reviews

Danutė PETRAUSKAITĖ

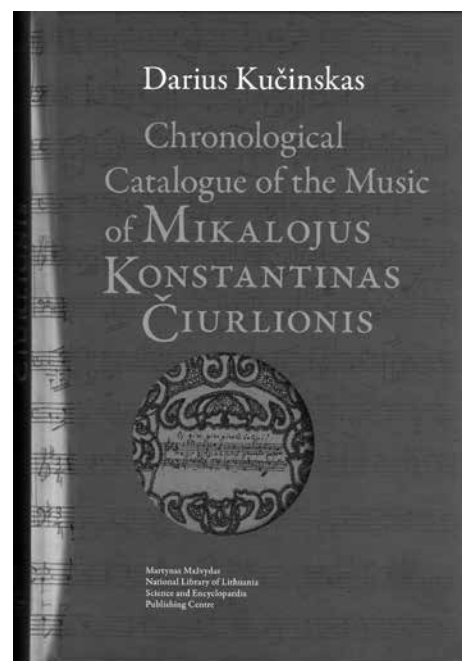
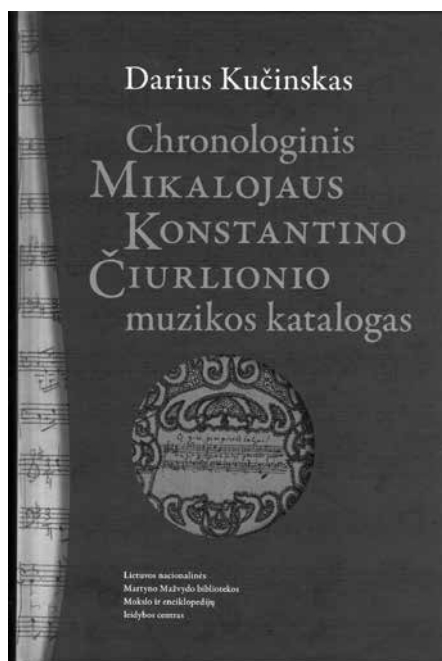
Darius Kučinskas ir Čiurlioniana: „Chronologinis Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muzikos katalogas“

Darius Kučinskas – vienas iš nedaugelio mokslininkų, ilgai ir sistemingai tyrinjančių Čiurlionio muzikinį palikimą. Pažintis su šiuo kompozitoriumi ir dailininku prasidėjo dar mokantis Vilniaus Juozo Tallat-Kelpšos aukštesniojoje muzikos mokykloje (dabar – konservatorija) pas mokytoją Ritą Sakalienę, vėliau – Lietuvos muzikos akademijos (dabar – Lietuvos muzikos ir teatro akademija) Birutės Vainiūnaitės fortepijono klasėje. Tačiau jaunąjį atlikėją Čiurlionio muzikos link labiausiai pastūmėjo noras dalyvauti 1991 m. tarptautiniame Čiurlionio vardo pianistų konkurse, atvedusiame į Nacionalinį Mikalojaus Konstantino Čiurlionio dailės muziejų Kaune (tuomet dar Valstybinį M. K. Čiurlionio muziejų). Kai išaiškėjo, kad jame trūksta muzikos tyrėjų, Kučinskas mielai priėmė pasiūlymą įsidarbinti ir 1990–1998 m. ėjo vyresniojo mokslo darbuotojo pareigas. Tuomet jam ir atsivėrė įstabus Čiurlionio meno pasaulis, pasukęs jaunojo pianisto kelią muzikologijos link.

Nuo tada Kučinskas ėmė nuosekliai gilintis į šio menininko muzikinį palikimą. Jis nesitenkino vien 1993 m. baigtomis studijomis, bet toliau tęsė mokslus magistrantūroje, po kelerių metų ėmė rengti disertaciją „M. K. Čiurlionio fortepijoninės muzikos tekstas (genezės aspektas)“ (vadovas – prof. dr. Eugenijus Ignatonis), kurią 2002 m. sėkmingai apgynė, o netrukus (2004) jos pagrindu išleido monografiją tuo pačiu pavadinimu. Tiek dirbant Jono Petronio muzikos leidyklos redaktoriumi ir natografu, tiek įsitraukus į pedagoginę ir mokslinę veiklą Kauno technologijos universitete, Čiurlionio muzika visuomet išliko Kučinsko mokslinio dėmesio centre. Jis parengė leidybai ir prikėlė naujam gyvenimui nemažai šio kompozitoriaus chorinių ir fortepijoninių kūrinių: „Kyrie“, „Gloria“, „Agnus“ (1993), „Penkis chorus“ Sofijos Kymantaitės tekstais (1995), „Temą ir variacijas D-dur“ (1995), „Pjeses fortepijonui“ (1996), „Ankstyvuosius kanonus“ (1998), „Fugą b-moll“ (faksimilė

Darius Kučinskas.
*Chronologinis Mikalojaus
Konstantino Čiurlionio
muzikos katalogas*. Vilnius:
Lietuvos nacionalinės Martyno
Mažvydo bibliotekos Mokslo ir
enciklopedijų leidybos centras,
2025. 520 p.

Darius Kučinskas.
*Chronological Catalogue of the
Music of Mikalojus Konstantinas
Čiurlionis*. Vilnius: The
Science and Encyclopedia
Publishing Center of the
National Martynas Mažvydas
Library, 2025. 552 p.

ir urtekstas, 2000); knygų ir straipsnių pavidalu paskelbė spaudoje savo tyrimų rezultatus: „M. K. Čiurlionio kūrinių fortepijonui: rankraščiai ir redakcijos“ (1999), „Trys etiudai apie Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muziką“ (*Three Etudes on Music of Mikalojus Konstantinas Čiurlionis*, 2003), „M. K. Čiurlionio muzikinis alfabetas“ (1992), „Peculiarities of Musical Text of Mikalojus Konstantinas Čiurlionis“ (2002), „Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muzikos kūrinių leidyba“ (2003), „Mikalojus Konstantinas Čiurlionis and the Evolution of the Serial Compositional Technique in Lithuania“ (2005), „M. K. Čiurlionio muzikinio fondo tyrimai 1990–2002 m.“ (2005), „Neišlikę Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muzikos rankraščiai“ (2006), „Čiurlionio muzika: urteksto siekiamybė“ (2019) ir kt. O kur dar apie 60 skaitytų pranešimų tarptautinėse konferencijose – pradedant Kaunu bei Vilniumi ir baigiant Ciurichu, Helsinkiu, Krokuvą, Roma, Paryžiumi, Tokiju... Taigi Kučinsko dėka žinios apie Čiurlionio muzikinę kūrybą plačiai pasklido po užsienio kraštus.

Tačiau daugiausia laiko ir jėgų pareikalavo „Chronologinis Mikalojaus Konstantino Čiurlionio katalogas“ (toliau – „Katalogas“), pasirodęs Kaune 2007 m. ir sulaukęs nemenko muzikologų ir atlikėjų dėmesio. Nors Lietuvos muzikų bendruomenėje jau buvo įsitvirtinusi prof. Vytauto Landsbergio dar 1971 m. parengta ir vėliau ne kartą patikslinta Čiurlionio kūrinių numeracija, Kučinskas, atradęs naujų šio kompozitoriaus kūrinių ir jų eskizų, nutarė paskelbti tikslesnį „Katalogą“, atsisakydamas anksčiau vyravusio meninio vertinimo principo ir kūrinių skirstymo į žanrus (Vytautas Landsbergis) ar opusus (Jadvyga Čiurlionytė). Į „Katalogą“ jis įtraukė visus Čiurlionio muzikos darbus: užrašytas arba perrašytas liaudies dainas ar kitų autorių kūrinius, jo originaliąją kūrybą, harmonizacijas, net studijų užduotis – švarraščius ir juodraščius. „Katalogo“ pasirodymą sąlygojo ir Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje vykusi archyvo reinventorizacija, savarankiškas Čiurlionio fondo suformavimas. Tik Kučinskui iš karto nepavyko visko sužiūrėti, todėl 2008 m. išėjo antrasis papildytas ir pataisytas „Katalogo“ leidimas. „Katalogas“ pastūmėjo kitus muzikus imtis nebaigtų kūrinių rekonstravimo. Taip atgimė Čiurlionio Sonata smuikui (I ir II d. rekonstravo Rokas Zubovas ir Aidas Strimaitis), Simfonija Nr. 1 (rekonstravo Jurgis Juozapaitis), simfoninės poemos „Dies irae“ (rekonstravo Giedrius Kuprevičius) ir „Pasaulio sutvėrimas“ (rekonstravo Arvydas Malcys ir Rokas Zubovas).

Bet laikas nestovi vietoje. Nors per pastaruosius 17 metų naujų Čiurlionio kūrinių neatsirado, artėjant šio kompozitoriaus 150-osioms gimimo metinėms, Kučinsko iniciatyva dienos šviesą išvydo trečias, dar kartą atnaujintas „Chronologinis Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muzikos katalogas“, jį išleido Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Kuo jis skiriasi nuo ankstesnių leidinių? Apie tai galima spręsti

iš paskelbtų visiems trims leidimams pratarinių ir paties autoriaus paaiškinimų. Pirmiausia buvo patikslinta kūrinių saugojimo vieta. Įvykus institucinei pertvarkai, kai kurie archyvai pakeitė savo vietą, pasikeitė ir jų pavadinimai. Taip pat buvo nutarta suvienodinti senojo (Julijaus) ir naujojo (Grigaliaus) kalendorių datas, tad atsirado nauja santrauka – NS (naujasis stilius). Tačiau tai padaryta atsargiai, naująją datą prie kūrinių įrašant skliausteliuose tik ten, kur Čiurlionis naudojo Rusijos imperijos teritorijoje vyravusį senąjį kalendorių.

Kučinskas naujai įvertino ir rankraščių pobūdį, todėl, rengiant sąrašą, jam teko sujungti ar išskirti kai kuriuos kūrinius, tad atsirado naujų pozicijų ir naujų indeksų. Buvo atsižvelgta ir į Čiurlionio kūriniuose atsiradusias atonalumo apraiškas, todėl pagrįstai atsisakyta įvardyti 9 preliudų ir 2 fugų tonacijas, nurodytas tik jų atraminis tonas. Patikslinti ir kūrinių pavadinimai. Pavyzdžiui, atidžiau įsiskaičius į Čiurlionio laišką, valsas „Lokio riaumojimas“ pervardintas į „Meškos niurnėjimą“, o remiantis eilėraščio vertimu, duetas „Mikit, lankos“ – į „Labos nakties“.

Esama pakeitimų ir vokalinės muzikos srityje – šešios užrašytos liaudies dainos buvo sujungtos su jų harmonizacijomis. Tokiu būdu taikant naująją numeraciją, pavyko identifikuoti ir įtraukti į čiurlionistikos apyvartą apie 100 naujų Čiurlionio muzikos kūrinių ar jų eskizų, kurie anksčiau jokiuose kūrybos sąvaduose nebuvo minimi. „Katalogo“ sudarytojas nesivadovavo vien savo sprendimais, jis konsultavosi su kitais Čiurlionio muzikos žinovais – Rimantu Astrausku, Vytautu Landsbergiu, Rimantu Janeliausku, Yumiko Nunokawa, Ryčiu Urniežiumi, Roku Zubovu, įsiklausė į jų pastabas, pasiūlymus ir leidinio pratarinėje jiems padėjo.

„Katalogas“ – tai solidi 520 puslapių knyga, kurią sudaro trys stambūs skyriai. Pirmasis jų skirtas Čiurlionio muzikos rankraščiams, saugomiems įvairiuose archyvuose. Jis savo ruožtu padalytas į keturis poskyrius. Pirmajame apžvelgiami rankraščiai, atsidūrę valstybinėse Lietuvos institucijose – Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, kuriam priklauso šio kompozitoriaus rinkiniai bei fondas ir Antano Žmuidzinavičiaus muziejus, taip pat Lietuvos literatūros ir meno archyve, Vilniaus universiteto Mokslinių tyrimų ir paveldo rinkinių departamento Rankraščių skyriuje saugomame Jadvygos Čiurlionytės fonde. Rankraščiams priskiriamos ne tik natos, bet ir liaudies dainų vinjetės, piešimo albumėliai, muzikos kūrinių citatos laiškuose, kur įrašytos natos. Kaip matyti iš įvardytų vienetų numeracijos, didžiausia šio lobyno dalis sutelkta pagrindinėse Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus patalpose, nes Antano Žmuidzinavičiaus muziejaus fonduose tėra tik dvi Čiurlionio jam dovanotos harmonizuotos lietuvių liaudies dainos. Palyginus su Jadvygos Čiurlionytės 11 lapų jos brolio kūrinių fragmentais, dovanotais Vilniaus universiteto bibliotekai, ir Literatūros ir meno archyve saugomu simfoninės

poemos „Miške“ klavyru bei juodraščiais, akivaizdu, kad visas Čiurlionio palikimas sukauptas Kaune. Tarpukario metais laikinoji Lietuvos sostinė sugebėjo ne tik pastatyti Čiurlioniui galeriją, bet ir jo šeimos narių bei kitų kūrybos puoselėtojų pastangomis suformuoti dideles šio menininko dailės ir muzikos kolekcijas.

Į pirmąjį „Katalogo“ skyrių Kučinskas įtraukė ir privačias bei užsienio institucijas. Tiesa, jų vos keletas – tai Vytauto Landsbergio archyvas, depozito teisėmis saugomas Lietuvos literatūros ir meno archyve Vilniuje, ir Čikagoje esantis Litu-anistikos tyrimo centras. Landsbergio, ne vieną dešimtmetį tyrinėjusio Čiurlionio palikimą, archyve atsidūrė tik keli Jadvygos Čiurlionytės dovanoti lapai iš neišlikusio vargoninių kūrinių sąsiuvinio, o Čikagoje saugomas sąsiuvinis su aštuoniomis harmonizuotomis liaudies dainomis ir mišriam chorui pritaikyta Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“. Tik kyla klausimas – ar šis kūrinėlis yra tikrai kompozitoriaus ranka rašytas, o ne jo amžininkų perrašytas? Juk šia tema buvo įvairių pasvarstymų. Čiurlionio kūriniai į Čikagą pateko Juozo Žilevičiaus dėka. 1929 m. sausį jis juos laivu iš Klaipėdos išsigabeno į Ameriką kartu su didžiąja savo Muzikologijos archyvo dalimi. Bet po jo mirties šio archyvo taryba 1986 m. liepos 22 d. pasirašė sutartį su Litu-anistikos tyrimo ir studijų centru, kuriam jį ir perdavė, o šis jį sujungė su Juozo Kreivėno muzikos biblioteka ir naują darinį pavadino Juozo Žilevičiaus ir Juozo Kreivėno lietuviškos muzikos archyvu. Tad šiuo dokumentu reikėtų vadovautis ir „Katalogo“ autoriui, nes Muzikologijos archyvo oficialiai jau nebėra – jis egzistuoja tik buitinėje kalboje, trumpinant naująjį pavadinimą.

Antrajame „Katalogo“ pirmojo skyriaus poskyryje išvardyti jau ne Čiurlionio rankraščiai, o amžininkų daryti jo kūrinių nuorašai, saugomi Lietuvos valstybės institucijose – Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, Balio ir Vandos Sruogų namuose-muziejuje Kaune, Čiurlionio namuose-muziejuje ir Jadvygos Čiurlionytės fonde Vilniaus universiteto bibliotekoje, taip pat privačiose Jono Petronio ir Vytauto Landsbergio kolekcijose, Juozo Žilevičiaus ir Juozo Kreivėno lietuviškos muzikos archyve. Šie nuorašai parodo, kokie asmenys domėjosi kompozitoriaus kūriniais, kokiu spinduliu jie plito tarp atlikėjų, kas iš šeimos narių juos labiausiai populiarino. Remiantis šiais duomenimis net galima atlikti muzikologinį tyrimą apie Čiurlionio muzikos sklaidą Lietuvoje ir už jos ribų. Itin įdomus šio skyriaus trečiasis poskyris „Neišlikę rankraščiai“. Jame Kučinskas išvardija egzistavusius Čiurlionio kūrinius, apie kuriuos byloja įvairūs užrašai, laiškai, atsiminimai, amžininkų pasakojimai. Tai rodo daugiametį „Katalogo“ autoriaus darbo rezultatus, studijuojant visą su Čiurlionio asmeniu susijusią medžiagą. Taigi kompozitoriaus kūrinių sąrašas galėjo būti daug ilgesnis, jei šie rankraščiai dėl įvairių aplinkybių nebūtų žuvę.

Antrasis „Katalogo“ skyrius yra centrinis ir bene pats svarbiausias – jame suregistruotas 331 Čiurlionio kūrinys

pagal sukūrimo datą, pradedant 1893 m., kompozitoriui dar grojant fleita Mykolo Oginskio dvaro pučiamųjų orkestre, ir baigiant 1910 m. neužbaigtais simfoniniais opusais. Ir kiekvienas jų labai kruopščiai aprašytas. Kučinskui rūpi ne tik muzikinio kūrinio parašymo vieta, laikas, žanras ir atlikimo būdas, bet absoliučiai viskas, kas yra susiję su jo fiziniais parametrais ir vizualine išraiška – rankraščių knygos ar sąsiuvinio viršelis, turinys, natų apskaita puslapiais ar lapais, jų įrišimo priemonės, formatas, lapų aukštis ir plotis, penklinių ir taktų skaičius, rankraščiuose palikti kitų asmenų įrašai rašikliais ar pieštukais, net jų spalva. „Katalogo“ autorius prie kūrinio prideda ir archyvų suteiktą metriką, o nurodydamas, kur ir kada kūrinys parašytas, savo teiginius pagrindžia konkrečiais dokumentais – laiškų ištraukomis, biografiniais faktais. Tai suteikia daug vertingų žinių apie vieno ar kito kūrinio atsiradimo istoriją ir išplečia jo aprašymą. Pavyzdžiui, informacija apie simfoninę poemą „Miške“ užima net tris knygos puslapius (žr. p. 185–187). Mat Kučinskas dar fiksuoja ir pirmuosius kūrinių atlikimus, taip pat ir pirmąsias jų publikacijas, garso įrašus, jei tokių būta, o tai yra ypač svarbu tyrinėjant Čiurlionio muzikinį paveldą.

Trečiajame „Katalogo“ skyriuje pateikti Čiurlionio ir jo amžininkų užrašai, rasti tarp kompozitoriaus rankraščių. Tai elementariosios muzikos teorijos, harmonijos, polifonijos, vokalo pratybos, liaudies muzikos ir kitų kompozitorių kūrinių nuorašai, laiškuose rastos nustatytų ir nenustatytų autorių muzikinės citatos, taisytos harmonijos užduotys, neidentifikuoti muzikos kūrinių fragmentai, kitų asmenų, tarp jų ir brolio Petro, harmonijos uždaviniai, liaudies dainos. Visa tai padeda atskleisti Čiurlionio studijų, jo kūrybos, darbo su choris ir pedagoginės veiklos eigą.

„Katalogo“ pabaigoje esantys priedai pagal savo reikšmę prilygsta ketvirtajam skyriui. Jame išvardyti Čiurlionio kūriniai abėcėlės tvarka ir pagal atlikimo pobūdį, nurodant instrumentus ar choro balsus, yra labai naudingi atlikėjams. Jie greitai gali susirasti ieškomą kūrinį tiek pagal jo pavadinimą, tiek ir pagal instrumentų rodyklę. Kučinskas pateikia ir įvairių autorių Čiurlionio kūrinių numeraciją, iš viso šešias lenteles: paties kompozitoriaus – iš viso 30 opusų, sesers Jadvygos – 34 opusai, paskelbti 1957 ir 1975 m., sesers Valerijos – 1312 numerių, Vytauto Landsbergio įvardyti 346 kūriniai ir Kučinsko – 331 kūrinys. Kiekviena lentelė suskirstyta į 7 stulpelius. Juose yra įrašytas vieno ar kito kūrinio registracijos autoriaus parinktas Čiurlionio kūrinio numeris, jo pavadinimas ir šalia, kad būtų galima greitai palyginti, kitų autorių pateikta numeracija.

Tik skaitytojui gali būti neaišku, kodėl numeracijos rengėjų pateikti skaičiai gerokai skiriasi – Landsbergis kūrinių užregistravo daugiau, o Kučinskas, nors ir atradęs dingusių kompozicijų – mažiau, kodėl Valerijos Čiurlionytės-Karužienės sudarytas sąrašas prasideda ne nuo Nr. 1, bet nuo Nr. 59, dėl ko iš šio sąrašo dingo daugybė numerių ir kodėl

į jį buvo įtraukti laišakai. Gal būtų vertėję prie lentelių pridėti paaiškinimus, nes skaitytojams gali kilti įvairių klausimų, ir ne tik dėl rodyklių.

Nesusipažinusiems su pirmam ir antram leidimui skirta pratarne, gali būti sunkiau suprasti ir tekste vartojamų mažąženklių ir daugiaženklių skaičių sistemą, pvz., 00665 (p. 42) ar 120–1211–6 (p. 45). Palaužius galvą, galima spėti, kad tai kokio nors archyvo metrika ir puslapių bei taktų nuorodos. Bet ar tikrai? Būtų buvę daug suprantamiau, jei šios nuorodos būtų iššifruotos. Nelabai aiškūs ir kiti įrašai. Pavyzdžiui, antroje knygos dalyje „Muzikos kūriniai“ tarp Nr. 329 ir Nr. 330 (p. 392–393) įsiterpia trys nenumeruoti kūriniai, kurie jau buvo įvardyti ankstesnių metų sąraše. Ką tai reiškia? Tikriausiai tai, kad šie kūriniai turi kelias datas ir juos galima priskirti ir prie vienu, ir prie kitų metų, bet reikėtų tikslesnio paaiškinimo, galbūt net pratarinėje.

Akivaizdu, kad „Katalogo“ autorius siekė kuo kompaktiškiau pateikti tekstą, bet vis dėlto vertėtų pagalvoti, kur ir kaip jį išdėstyti, kad kiekvienas ženklas būtų suprantamas. Beje, santrumpos yra labai apgalvotos ir tinkamai surūšiuotos, kaip ir knygos pradžioje prieš jas einančios svarbiausios Čiurlionio gyvenimo bei kūrybos datos, be kurių neįmanoma jokia kūrybos analizė. Tik kai kur reikėtų šį bei tą patikslinti. Pavyzdžiui, „Kataloge“ teigiama, kad 1923 m. vasarą Kaune simfoninę poemą „Miške“ dirigavo Al. Zaidmanas (p. 185), tačiau tokios pavardės jokioje enciklopedijoje nerasime, nors ji ir yra įrašyta į koncerto afišą. Iš tikrųjų tai buvo Izaokas Vildmanas-Zaidmanas, pageidavęs pasinaudoti savo sutrumpinta pavarde-pseudonimu.

Norisi atkreipti dėmesį ir į „Katalogo“ pavadinimą. Jame Kučinskas akcentuoja žodį „chronologinis“, taip susiaurindamas jo turinį, nes iš tikrųjų šis darbas išsiveržė iš chronologinio matmens rėmų. Autorius sudarė Čiurlionio kūrinių saugojimo vietų sąrašus ir aprašus, skersai ir išilgai išnarstęs šio menininko muzikinį palikimą, parengė abėcėlinę, atlikimo būdo ir instrumentų rodykles, palyginamąsias numerologines lenteles. Tad reikėtų pamąstyti apie platesnį „Katalogo“ pavadinimą. Gal po kurio laiko autorius prie šio darbo vėl sugrįš ir parengs dar vieną jo laidą. Gal kils sumanymas tekstą iliustruoti ne tik natų pavyzdžiais, bet ir publikuotų kūrinių ar rankraščių fotografijomis, leidžiančiomis labiau pajusti Čiurlionio epochos dvasią ir jo asmenybę. Didžiulis šio leidinio privalumas yra tas, kad jis pasirodė dviejų knygų pavidalu. Antroji knyga yra išleista anglų kalba (552 p.). Tai yra neįkainojamas lobis Čiurlionio kūrinių atlikėjams ir tyrėjams užsienyje, atveriantis jiems galimybę šio kompozitoriaus muziką plačiau skleisti po pasaulį.

Parengęs tris „Chronologinio Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muzikos katalogo“ laidas, Darius Kučinskas atliko didžiulį ir itin vertingą darbą. Naujausio „Katalogo“ pristatymas jau įvyko Čikagoje, Niujorke ir Vašingtone, taip pat Varšuvoje, Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Po nusistovėjusios Vytauto Landsbergio parengtos Čiurlionio kūrinių numeracijos daug kam galbūt yra nelengva priprasti prie naujos sistemos. Tačiau ji palaipsniui prigyja natų leidiniuose, garso įrašuose, koncertiniame gyvenime, įsiterpia ir į tarptautinio Čiurlionio vardo pianistų ir vargonininkų konkurso nuostatus. Tai yra puiki dovana genialiajam lietuvių menininkui jo jubiliejinio gimtadienio proga.